

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' הנוגעות לחלב והל' גילוי

גליון 338

גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

כשרות החלב

מחלבות שהבעלים אינם שומרי תורה ומצוות

הקדמה: אמנם נתבאר להלן קולות מסוימות בגזירת חלב עכו"ם, חשוב לציין שחוץ מעצם חשש חלב עכו"ם, במפעלים ישנם מוצרים רבים המיוצרים במכשירים משותפים עם חלב שיש בהם שאלות כשרות חמורות, וכל שכן שאר מוצרי חלב שיש בהם עוד רכיבים רבים, לכן חשוב להקפיד לקנות רק מהכשרים מהודרים. ולא באנו אלא לברר את עיקר ההלכה.

האם חלב מומר² כחלב עכו"ם

ע"י בסי' ישא יוסף (שם עמ' לד) שהביא מס' שבילי דוד (יו"ד סי' קטו) שהחשוד לעבור עבירות (שאינו מומר) אינו בכלל גזירת חז"ל דחלב נכרי. וכתב דחלב מומר (ובכלל זה רק אם ידענו שמחלל שבת בפרהסיא) הרי הוא בכלל הך גזירה דחלב נכרי.

וע' בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' מז) דכתב דיש להקל בחלב מומר במקום שאין חשש שמעורב בו חלב טמאה, דבעכו"ם גזרו כמה גזירות ע"מ להרחיק מאכליהם, אבל מומר אינו בכלל הגזירה, ולפיכך במקום שאין מצויה בעדרו בהמה טמאה, והדבר ידוע שיש לו מספיק חלב טהור, אין להחמיר בחלבו.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' כה) דגם נוטה לדעת האג"מ ואף הוא מיקל בזה לכתחילה בחמאה וגבינה בעת הצורך. ומשמע מדבריו דצריך לקולא דבזמנינו מחללי שבת אין להחשיבם כגוי לענין חלב נכרי.

וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף ח"ב עמ' לה, וכן הביא בקובץ תשובות ח"ג סי' קטו) דגזירת חלב עכו"ם אינה כוללת את המומר, בכה"ג שאין חשש שמא חלב טמא מעורב בו ואז חלבו מותר. וכן הביא בס' מעשה איש (ח"ב סי' ריב) בשם החזון איש. מאידך ע' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תפ) שאין בזה היתר כלל.

פועלים נכרים במחלבה של ישראל מומר

הקדמה: המציאות בזמננו שבמשקים אשר בעליהם אינם שומרים תורה ומצוות, החליבה מתבצעת בהרבה מקרים ע"י פועלים נכרים. ויש לדון על חלב שנחלב שם האם מותר, או דהוה כחלב עכו"ם ואסור (ע' יו"ד סי' קטו עמ' א).

וע' ברמ"א (יו"ד סי' קטו עמ' א) וז"ל שפחות שחולבות הבהמות בבית ישראל או בדיר שלהם, כל מקום שאין בית עכו"ם מפסיק ואין לחוש לדבר טמא, מותר אפילו לכתחילה להניח אותן לחלוב אע"פ שאין שם ישראל כלל, דמאחר שהוא בבית ישראל או בשכונתו אין לחוש לדבר טמא עכ"ל.

מבואר דכל שהנכרי חולב בבית ישראל אין איסור חלב עכו"ם בחליבתו. אמנם כל טעמא דהא מילתא הוא משום דהנכרי מירתת מן הישראל לעול לבוא פתאום, וממילא ליכא למיחש שיערב בו חלב טמאה, ולפי זה כשהבעלים נחשב כמומר יש לדון שהחלב אסור, דבכה"ג אין הנכרי מירתת מן הישראל, דהוא יודע שלא איכפת ליה שיערב לו חלב טמאה. וע' בס' ישא יוסף (ח"ב סי' ג) מה שדן בזה שיתכן שכיום נחשב למירתת, הואיל וכהיום במפעלי תוצרת החלב מקפידים מאד על טיב החלב, ומשלמים עבורו לפי הטיב, ויתירה מזו, אף נוטלים דגימת חלב מכל חליבה לבדיקה מעבדתית לברר את טיבו, משום כך בעלי המשקים מקפידים עד מאד שלא יתערב בחלב שלהם מאומה מחלב של משק אחר.

וכתב בישא יוסף (שם) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאף שיש מקום לדון בסברא זו, מ"מ לא סגי בהכי ואין להקל ללא שיהא

הל' חלב

חלב – להקפיד על 'גילוי'

משקים מגולים בזמננו: דעת השו"ע (יו"ד סי' קטז עמ' א כדעת התוס') שעכשיו שאין הנחשים מצויים בינינו אין חוששין לגילוי. וכן דעת הרמ"א (סי' ס עמ' ג) שבזמננו אין לחוש למשקים מגולים וכן ע' לבוש שאפילו לכתחילה מותר להניחם מגולים. וכן ע' בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' סג אות ב) חוט שני (טבילת כלים עמי עה), וכן ע' במשנה ברורה (סי' קס ס"ק כג), (סי' ערב ס"ק ג) שהמנהג הפשוט להקל.

ע' טור (סי' קטז) ע"פ גמ' חולין דף מט: דין גילוי נוהג במים, יין שאינו מבושל, חלב, דבש.

דעת הגרי"א (הו"ד בפאת השולחן (סי' ב ס"ק לב) ע' מעשה רב אות צה, והחזון איש שיש להקפיד על גילוי בזמננו דגם אם נתבטל הטעם (שאינן סכנת נחשים) לא נתבטל התקנה.

ע' פתחי תשובה (סי' ק א) שהביא דברי השל"ה (שער האותיות קדושה אות קמז) ששומר נפשו ירחק מהם וקדוש יאמר לו [אפילו במקום שאין נחשים מצויים].

בדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל: ע' בקובץ תשובות (ח"ג סי' מה ד"ה אך כל) שכתב שלכתחילה יש להקפיד. (וע' בישא יוסף יו"ד סי' טו) שירא די יחוש לדברי הגרי"א והחזון איש.

שיעור זמן הגילוי: זמן הגילוי האוסר, הוא בשיעור מועט שיצא הנחש מתחת אוזן הכלי ויחזור לחורו, והוא זמן מועט (ערוך השולחן עמ' ג).

מקרה סגור: יש להקל שאין בה משום גילוי אפילו לא בדקו מקודם (ע' עדות הגרי"ח קניבסקי שליט"א בס' שמירת הגוף והנפש וכן בס' אלא ד' אמות (אם שמרו על זה עד שכנס למקרה) [ע' ירושלמי תרומות פ"ב ה"ג].

כיסוי קל: ע' ארחות רבינו (מהדו"ח ח"ד ס"ק טו) שכדי שהמשקים לא יהיו מגולים היה מרן החזון איש מכסם אף כיסוי קל כגון נייר וכדומה [ואע"פ שבפרי חדש כתב שצריך כיסוי שנחש לא יכול להסירו כגון פקק וכיוצא ב]א.

שיעור פתח הכלי: נקב כשיעור ראש אצבע קטנה של תינוק בן יומו, יש בו דין גילוי (כסף משנה תרומות).

נקב בקומקום: מים ששהו בקומקום, הדבר תלוי אם יש בו נקב בשיעור זה (ולכן המקפידים על גילוי יש לשים לב שאין נקבים ברשתות הקומקום). וע' בחסדי דוד (על התוספתא פ"ז תרומות ה"כ) שכתב שבסל עם הרבה נקבים חיישנין אפילו לכל שהוא, ולא נתבאר שיעור כל שהוא. ושמענו בשם הגרי"ח קניבסקי שליט"א שברשת (קומקום וכדו') אין לחשוש (מבעמ"ח לחיות כהלכה).

יין לקידוש: אין מקדשין על יין מגולה (שו"ע סי' רעב עמ' א). לענין זה כתב המ"ב (שם ס"ק ג) "אם עמד שעה מועטת מגולה אין להקפיד האידינא, כל זמן שלא נמר טעמו וריחו".

חלב בפנינת קפה: יש מקום להדר בחלב של בקבוק או קרטון וכדו', שלא ישאר פתוח, ויש שסוגרים את החלב עם אטב כביסה, ומנהג העולם להקל בכל זה.

שלוש בית: הובא בשם הגרי"ל שטיינמן זצ"ל לזוהר שחומר א של 'גילוי' לא תהא בחשבון 'שלוש בית' שלא יצא שכרו בהפסדו. וכן ע' בס' אלא ד' אמות - הנהגות שנוהג הגרי"ח קניבסקי שליט"א (פי' סז עמ' יג) שכתב "כמה פעמים הי' משקה שנתגלה ונתן לבני ביתו לשתות ואמר שהי' מגולה ומי שלא מקפיד שישתה, וכן נהג מרן החזון איש זצ"ל. אשת מרן הרבנית ע"ה לא החמירה על עצמה בגילוי, ומרן לא החמיר עליה".

² יש לציין שהגם שחברת 'תנובה' שייכת לגויים, זה רק בעלות המחלבה של חלב (שמייצרים גבינה, חמאה וכו'), אבל הרפתות שייכים ליהודים.

^א ואפשר הטעם שהקיל החזון איש בכיסוי קל – משום דזה חשש רחוק מאד שהנחש יחזיר את הכיסוי כמו שהיה.

משגיח יוצא ונכנס מידי פעם בזמן החליבה. ובכה"ג אף שלא יהיה נוכח בכל חליבה, ניתן להשתמש בתוצרת זו אף לצורך "כשרות מהדריין" עכ"ד.

[ועי' בארחות רבינו (ח"ג עמ' פ) שהתיר בעל ה**קה"י זצ"ל** לחולה שהיה מאושפז בבית חולים לאכול מתוצרת החלב של משקים שבעליהם לא שמרו תורה ומצוות, והחלב שלהם נחלב ע"י פועלים נכרים]. ועי' **קובץ תשובות (ח"ג ס' קטו)**.

ודעת הגר"ש וואזנר זצ"ל (ס' ישא יוסף ח"ב ס' יד, ובשו"ת שבט הלוי ח"ט ס' קסה) כתב שאפשר להקל בזה מן הדין, (מחמת הטעמים הנ"ל שיתכן שכשהחליבה נעשית בפני ישראל מומר אין זה נכלל בגזירת חלב עכו"ם, ובמקום שאין מצויות בהמות טמאות, והמפעל מקפיד מאד על תערובת חלב טמא, ויש במחלבות חלב ישראל פי ששים מהחלב שחלבו הנכרים), מותר הדבר מדינא, אך מ"מ יש להדר לכתחילה שישגיח ישראל שומר תורה ומצוות על החליבה.

שימוש במצלמות בפיקוח על חלב

נחלקו הפוסקים האם במקום משגיחי הכשרות בפועל בתוך הרפת, אפשר להציב מצלמות בכל פינה של הרפת, והתמונות מגיעות למקום שהמשגיח יושב ומסתכל עליהם לראות את כל שלבי החליבה, ויחשב כאילו הישראל היה שם בשעת החליבה.

דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל כתב הגר"י אפרתי שליט"א בס' ישא יוסף (ח"ב עמ' לח) כמה פעמים דנו לפניו אם אפשר להקל ולהחשיב חלב ישראל בהסתמך על מצלמת וידאו (יש לציין שבארץ ישראל יש צירופים של חלב מומר ואין ברפת חלב טמא וכדו'), והיו מקומות שבהם נחלקו בזה רבני המקום והיו רבנים שחששו שיש בזה משום פירצה, ובמקרים אלו לא הסכים הגר"ש אלישיב זצ"ל להתערב, ואמר לנהוג כדעת רבני המקום. אמנם היו מקרים שבהם דן (כשהיה צורך בדבר) – כשהיתה הסכמה בין הרבנים באותו מקום כי יש בזה תועלת – כן להחשיב את החלב כחלב ישראל. רק היה מעורר את השואל שיש לבדוק שאין באפשרותם של הצירופים לייקר את הדבר, ופסק שמכיון שהישראל יכול לראות את כל החליבה בסרט הוידאו – ששיב שנחשב כשיראל רואהו. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה ס' רנה) שאין לסמוך עליהם לגבי חלב עכו"ם אלא כתוספת שמירה (ומצוי מאד שמצלמות מתקלקלות). וכן עי' במשמרת הבית (הל' חלב עכו"ם עמ' קסח), שמצוי שהמצלמות לא תקינות.

לסמוך על היתר 'יוצא ונכנס'

יש מן ההכשרים שסומכים על ההיתר של יוצא ונכנס כארבע פעמים בחודש, בצירוף מה שקבוע שם מצלמות, ובצירוף כל הדברים הנ"ל אין איסור חלב מומר ויש מירתת, עי' דברי **השבט הלוי** (קובץ אור ישראל עמ' לד) הנ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל. ויש הכשרים שמקפידים שהמשגיח נמצא בפועל בכל חליבה בתחילתו ובסופו וגם יוצא ונכנס באמצע.¹ ובחוץ לארץ רוב וועדי הכשרות המהודרות אינם סומכים על

¹ לסיכום לכאורה יש מספר צירופים להקל בלי השגחה תמידית על חלב: (1) חלב מומר - הגר"ש אלישיב זצ"ל ועוד התירו מדינא. ואף עם עובדים נכרים, יש להם קצת מירתת אם הבעל הבית מקפיד מאד שלא יחליפו. (2) מצלמות [אכן לא כל המקומות יש מצלמות, ומצוי מאד שמצלמות מתקלקלות ויש לברר]. (3) יוצא ונכנס [עי' הערה הבאה שלגדר יוצא ונכנס לכתחילה יש בו כמה תנאים]. (4) דעת הפרי חדש דבעיר שלא נמצא חלב טמא או שהוא יותר יקר מחלב טהור, מותר לקנות מעכו"ם חלב (עי' בשו"ת חתם סופר יו"ד קז שהחמיר מאד בזה דחלב נקרא דבר שנגזר במנין גם כי בטל הטעם לא בטל האיסור).

(5) היתר של האגרות משה על חלב עכו"ם ראה להלן. ² ובתנאי נכנס ויוצא עי' בס' אהל יעקב הל' מאכלי עכו"ם עי' שא שאין להתיר לכתחילה חלב עכו"ם כשהשומר יוצא ונכנס למקום אחר אא"כ התקיימו כמה תנאים: א) שלא יודע לעכו"ם שהוא מפליג ושלא ירגיש שמפליג. ב) שיוכל לחזור בדרך עקלתון. ג) שיהיה רק עכו"ם אחד. ד) שלא יוכל העכו"ם לראותו מרחוק ה) שהעכו"ם מצויית לשומר. ו) שבעל העסק הוא עכו"ם ולא ישראל מומר. ז) שיהיה בתחילת חליבה ויראה שהכלים ריקים, ואם גיע באמצע אסור. ח) שיוודע לעכו"ם שאסור לו להכניס שום כלי מלא לשם על פי דת תוה"ק. ט) שלא יוכל העכו"ם לברר בשום אופן כמו על ידי טלפון וכדומה שהשומר רחוק ממקום החליבה. אמנם כל זה מעיקר הדין, אבל במקום צורך בריאות וכדומה צריך שאילת חכם בפרטי הענין. עכ"ד בס' אהל יעקב [עי' יו"ד ס' קלא סעי' א, ט"ז שם ס"ק ג, ש"ך ס"ק ט, ש"ך ס' קב ס"ק ג]. מומר לחלל שבת בפרהסיא לא מהני יוצא ונכנס עי' ש"ך יו"ד ס' ב ס"ק כד (אהל יעקב שם).

יוצא ונכנס לגבי השגחה החלב, ולכן יש להם משגיח תמידי שם מהתחלת החליבה עד סופה [או עכ"פ רוב החליבה מדי יום ביומו]. והוא הידור נוסף בכדי שיוכל המשגיח לחתום ולסגור המשאיות המוביאות את החלב ממקום למקום (עי' ספר חלב ישראל כהלכתו עמ' קמז). יש לציין שבחוו"ל חסר הצירופים להקל שיש בא"י (חלב מומר, אין חלב טמא באיזור, בהרבה מקרים יש מירתת חלב מאד).

היתר של האגרות משה בחלב סתם

עי' בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א ס' מז – מט) שבמקום שלפי חוקי המדינה אסור לערב חלב טמא בטהור, והדבר מפוקח בקביעות ע"י הרשויות, יש מקום להתיר בשעת הצורך אף כשלא ראה ישראל החליבה לא יערבו חלב טמא ממפקחי המדינה. וכן מצדד החזון איש (ס' מא ס"ק ד) לגבי אבקת חלב. אבל במקום שניתן להשיג חלב ישראל, כתב באגרות משה (יו"ד ח"ד ס' ה וע"ע ח"ג ס' טז) שאין להקל בזה וכתב עוד (ח"א שם) שלבעל נפש או בן תורה ראוי להחמיר בכל ענין.

פיקוח ממשלתי על קורונה: ויש שפקפקו מאד על הפיקוח ממשלתי בזמננו וכמו שראינו לאחרונה ב'פיקוח' על כללי הקורונה (לבישת מסכות וכו') שהרבה פעמים כשהיתה רפיון בעקיפה של הממשלה, כבר לא היה מירתת. (עי' דברי הגרא"י וועסטהיים זצ"ל חו"ד ס' חלב ישראל כהלכתו (עמ' תסו) שלמעשה אין פיקוח ממשלתי בזה באנגליה, ואין לסמוך עליו. ע"ע מה שכתב בזה הגר"י אברהם שליט"א שם). וכן פשט המנהג להחמיר בזה.

כשרות של חמאה

מוצרי חמאה: חמאה אינה בכלל גזירת חלב עכו"ם מדינא (עי' שו"ע ס' קטו סעי' ג, רמ"א שם ביאור הגר"א (ס"ק יז), ערוך השולחן (סעי' כ). וביאר הט"ז (ס"ק יב) שבחמאה הקילו במקום שאין חשש איסור, שלחלב טמא אין לחוש, שאין חלב טמא מעמיד. [והיו מקומות בחו"ל שעד לפי כ-40 שנה הקפידו על חלב ישראל אבל לא על חמאה של ישראל] רק ביררו שאין תערובת איסור].

ויש שאסרו חמאה של עכו"ם [מפני שלדעתם כל עיקר גזירת גבינה היא (עי' להלן) מחשש שנשאר חלב טמא בין הגומות, וממילא גם היא בכלל גזירת גבינה (ועי' שו"ע שם ועי' ביאור הגר"א שם, חזון איש (ס' מא ס"ק ד)]. אכן בזמננו ישנן בשוק חמאות שיש בהן רכיבים נוספים, ולכן צריכים לזהר שיהיה תחת פיקוח גוף כשרות שאין בה חשש איסור (עי' כף החיים קטו ס"ק מא). ולעניננו בהכשרים שיש ריעותא בכשרות החלב (משום חשש חלב עכו"ם), אבל על שאר רכיבים, והמכשירים, יש חזקת כשרות, ניתן להקל בחמאה (וישאל חכם).

הבהרה מגליון הקודם בענין הערבה הצפונית

דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל: הבאנו משו"ת אור לציון (פ"ו סעי' א) שהארץ לבאר גבולות ארץ ישראל והסיק שאילת ויטבתה הוא ודאי חוץ לארץ בין להקל בין להחמיר. ונאות הככר הנמצא דרומית לימ המלח מעיקר הדין נראה שאין בו דיני שביעית (עי"ש בהערה). עכ"ל. אכן אין ראיה מדבריו לגבי פארן, עין יב, מקומות שרוב וועדי הכשרות מקילין בהם [ומשמעות דבריו שדעתו נוטה להקל בזה שהביא את דברי האדמת קודש ותבואת הארץ שמקילין בזה ע"ש בהערה].

ברכת שהחיינו בגיל 70 שנה (י'ואברהם זקן בא בימים)

עי' בחתם סופר (על גליון השו"ע ריש ס' רכה) שהביא שו"ת חוות יאיר (ס' ע) לברך ברכת שהחיינו בגיל 70 שנה, וע"ש שנראה לי לברך בלי שם ומלכות. וכתב הבן איש חי (שנה א' פ' ראה סעי' ט) כשיגיע לששים או לשבעים נכון ללבוש בגד חדש או יקח פרי חדש ויברך עליו שהחיינו, ויכוין גם על שנותיו, ויש עושים סעודה כשיגיעו לשבעים. וכן עי' בברכי יוסף בשו"ת ברכה (ס' רכג סעי' ב) וכף החיים (ס' רכג ס"ק כח) לברך על בגד או פרי חדש ויפטור עצמו מספק.

<p>לתרומות הערות והארות – 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)</p> <p>ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com</p> <p>וכן הגיליון 'ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי</p> <p>השבוע – בנושא קו התאריך – (מס' ר"ה דף כ)</p>
<p>"קו בארבע אמות" 0722-549-661</p> <p>דף היומי: ענינים מעשיים - שלוחה 1,2 לענין הלכה - שלוחה 3</p> <p>שיעור יומי חדש על הל' היזק ראייה בשלוחה 6,8</p>